

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO2-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Цемко Андріана Анджеївна

Керівник:
Московчук Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Рецензент:
Бабюк Тетяна Йосипівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ ...	9
1.1 Проблема збереження здоров'я: педагогічний аспект трансформаційного розвитку	9
1.2 Зміст досліджуваних понять щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.....	19
1.3 Суть та характеристика здоров'язбережувальних навичок та умінь	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	38
2.1 Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	38
2.2 Форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	53
2.3 Програма педагогічного експерименту й аналіз його результатів	74
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ.....	97
Додаток А. Діагностичні матеріали для визначення рівня сформованості мотиваційного, когнітивного та діяльнісного критеріїв здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів	97

ВСТУП

Здоров'я громадян – найвища національна цінність, показник рівня розвитку держави, її міцності та життєстійкості. Майбутнє кожної нації залежить від рівня здоров'я підрастаючого покоління. Педагогічна наука пов'язує здоров'я зі здоровим способом життя, здоров'язберігаючим вихованням, формуванням здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти. Особлива місія у цьому процесі належить учителю початкових класів. В молодших класах закладаються основи свідомого ставлення дітей до власного здоров'я. Провідною діяльністю здобувачів початкової освіти є навчальна, тому саме у цьому процесі повинна формуватися в них готовність до збереження і зміцнення свого здоров'я. Уроки «Я досліджую світ» відіграють основоположну роль у формуванні в молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності.

Психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя школярів, формування здоров'язбережувальних навичок, умінь та компетенцій учнів початкових класів знаходяться в колі наукових інтересів О. Ващенко, Л. Височан, М. Дедловської та ін.; використання у початковій школі здоров'язбережувальних технологій з метою зміцнення здоров'я учасників освітньої взаємодії, створення здоров'язбережувального освітнього середовища досліджували О. Дубогай, С. Дудко. Праці деяких вчених (М. Солопчук, А. Заїкін, Д. Солопчук) звертають увагу на необхідність запровадження здоров'язберігаючого виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, формування ціннісного ставлення до здоров'я, відтворення та зміцнення власного здоров'я та здоров'я оточуючих. Цілісна модель багатокomпонентного підходу до здоров'я була розроблена рядом учених, які виділили компоненти здоров'я (фізичне, психоемоційне, інтелектуальне, соціальне, особистісне й духовне).

На жаль, за даними сучасних досліджень, майже 90% українських школярів мають відхилення у здоров'ї [81]. Як наголошують О. Ващенко, Ю. Грицай, С. Кондратюк, С. Корнієнко, Г. Праженик, причина погіршення здоров'я

школярів, полягає не стільки в несприятливих умовах життя, скільки в недостатній увазі до створення відповідних умов педагогічного процесу, до застосування здоров'язберігаючих і здоров'яформуючих навчальних технологій.

Актуальність обрання теми дослідження зумовлена суперечностями між:

– між декларуванням пріоритетності завдань формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів та реальним станом реалізації здоров'язбережувальної функції в освітньому середовищі ЗЗСО;

– між необхідністю формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» та відсутністю розроблених організаційних і методичних засад системної організації цього процесу;

– між високим потенціалом педагогічних технологій, спрямованих на оптимізацію здоров'язбереження особистості, та недостатнім рівнем їх використання в освітньому середовищі ЗЗСО.

Визначені суперечності актуалізують потребу теоретичного і практичного розв'язання порушеної проблеми, що і зумовлює вибір теми дослідження – «Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

Об'єкт дослідження – процес здоров'язбережувальної освіти учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

Предмет дослідження – організаційно-методичне забезпечення процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і організаційно-методичних засад процесу формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» та експериментальній перевірці їх ефективності.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Простежити трансформаційний розвиток проблеми здоров'язбереження у працях вчених минулого та сучасності.

2. Розкрити та уточнити зміст досліджуваних понять щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.
3. Висвітлити суть та характеристику здоров'язбережувальних навичок та умінь.
4. Виявити педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».
5. Визначити форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ».
6. Експериментально перевірити ефективність запропонованого організаційно-методичне забезпечення процесу формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів на уроках «ЯДС»

Гіпотеза дослідження: процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» буде більш ефективним, якщо розробити і запровадити у практику роботи початкової школи відповідні педагогічні умови, що ґрунтуються на використанні традиційних і нетрадиційних здоров'язбережувальних технологій, практичних форм і методів навчання та сприяють збереженню і зміцненню фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я учнів початкових класів.

Для розв'язання окреслених завдань використано такі **методи дослідження:**

– *теоретичні:* вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської й методичної літератури з метою з'ясування стану дослідженості проблеми, уточнення і обґрунтування понять «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоровий спосіб життя», «здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів», «процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів», розкриття компонентно-структурного складу здоров'язбережувальної компетентності та визначення педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».

– *емпіричні:* спостереження за процесом здоров'язбережувальної освіти на уроках «Я досліджую світ» для отримання первинної інформації; бесіди,

анкетування, діагностувальні роботи для визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) для перевірки ефективності експериментального організаційно-методичного забезпечення;

– *статистичні*: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження: Чернівецький лицей № 16 імені Ю. Федьковича Чернівецької міської ради Чернівецької області.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що:

- *відтворено* трансформаційний розвиток поняття здоров'язбереження; подальшої конкретизації набули педагогічні ідеї видатних вчених минулого і сучасності;

- *з'ясовано й уточнено* зміст базових понять дослідження ««здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів», «процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів», «здоров'язбережувальні технології».

- *розкрито* суть і характеристику здоров'язбережувальних навичок і умінь;

- *визначено* рівні, критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів;

- *розроблено* педагогічні умови процесу формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів;

- *висвітлено* форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ»

- *подальшого розвитку* набули основні положення теорії і методики формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання матеріалів магістерського дослідження в освітньому процесі закладів загальної середньої та вищої освіти, на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», заняттях з методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі в початковій школі, під час проведення спецкурсів і спецсемініарів,

проходження навчальних і виробничих педагогічних практик, у написанні навчально-методичної літератури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка (2022-2023, 2023-2024 н. рр.) і 8 конференціях: III Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти й молодих вчених «Дошкілля в сучасному освітньому просторі: досвід, інновації, перспективи» (15 березня 2023 року на базі кафедри теорії та методик дошкільної освіти в К-ПНУ імені Івана Огієнка) – *«Формування здоров'язберезувальної компетентності старших дошкільників та молодших школярів засобами ароматерапії»*; VI Всеукраїнська науково-практична конференція (заочна форма) «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (15-16 березня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський) – *«Формування здоров'язберезувальної компетентності молодшого школяра засобами казкотерапії»*; Всеукраїнська науково-практична конференція «Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби» (28 березня 2023 р., м. Кам'янець-Подільський) – *«Формування здоров'язберезувальної компетентності молодшого школяра засобами ароматерапії»*; Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022 р. (Кам'янець-Подільський, 4-5 квітня 2023 р.) – *«Погляд сучасних вчених на формування здоров'язберезувальної компетентності молодшого школяра»*; IX Міжнародна науково-практична конференція *«Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти»* (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 5-6 квітня 2023 р.) – *«Формування ціннісного ставлення у старших дошкільників та молодших школярів до засобів зміцнення здоров'я»*; Науково-практичний семінар *«Етнокультурна ідентичність студентської молоді в освітньому просторі: реалії сьогодення»* (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 12 квітня 2023 р.) – *«Формування відповідального ставлення молодших школярів до духовного здоров'я як до найважливішої життєвої цінності»*;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців» (Криворізький державний педагогічний університет, 21 квітня 2023 р.) – «*Формування здоров'язбережувальної компетентності молодшого школяра засобами інформаційно-навчальних технологій фітотерапевтичного спрямування*»; VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 27 квітня 2023 р., он-лайн) – «*Формування здоров'язбережувальної поведінки у дітей з особливими потребами*».

Публікації. Основний зміст кваліфікаційної роботи відображено у 2 публікаціях:

1) Цемко А. А. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодшого школяра засобами інформаційно-навчальних технологій фітотерапевтичного спрямування. *Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 21 квіт. 2023 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 356-358. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7071/1/Збірник%20тез%202023_КПМТО.pdf.

2) Цемко А. А. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодшого школяра. *Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2023. Випуск XIX. С. 430-432.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (90 найменувань) і додатків.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-методичних засад процесу формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Проведення педагогічного експерименту та аналіз отриманих результатів дозволили дійти таких висновків:

1. Ідеї здоров'я, його збереження та зміцнення сягають у глибину століть. Зарубіжні та вітчизняні філософи, педагоги й науковці зробили вагомий внесок у дослідження проблеми здоров'язбереження. Їхні спостереження та висновки стали теоретичними підвалинами для подальшого розвитку наукових уявлень стосовно шляхів збереження та зміцнення здоров'я людей. Використання порад учених та мислителів минулого є актуальним і сьогодні та дає можливість їх практичного застосування у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності сучасних молодших школярів.

2. Здоров'язбережувальну компетентність молодших школярів визначаємо як інтегративне особистісне утворення, що проявляється у бажанні та здатності здобувача початкової освіти грамотно піклуватися про власне здоров'я та забезпечувати його збереження й зміцнення. Процес формування здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів початкової освіти включає такі компоненти, як мотиваційний (формування мотиваційно-ціннісних установок на здоровий спосіб життя), когнітивний (формування системи знань про здоров'я та чинники його збереження), діяльнісний (формування здоров'язбережувальних умінь і навичок та здатності до їх використання у відповідних життєвих ситуаціях).

3. Формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів є складним, багатофакторним, багатовекторним та інтегративним процесом, що передбачає розвиток у здобувачів початкової освіти навичок і вмінь

забезпечення власного соціального, духовного, психологічного та фізичного здоров'я. Усі складові здоров'язбережувальної компетентності перебувають у зв'язках взаємозалежності та взаємопроникнення.

4. Педагогічними умовами формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів є формування в учнів мотивації на здоровий спосіб життя та ціннісне ставлення до здоров'я; поетапна поетапна реалізація методики формування в молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності у відповідності з критеріями і принципами сучасного уроку; використання традиційних і нетрадиційних здоров'язбережувальних технологій для закріплення учнями життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному й духовному здоров'ю особистості.

5. Формування в учнів компетентного ставлення до власного здоров'я передбачає реалізацію всіх складових здоров'я (фізичної, соціальної, психічної, духовної). Фізичну складову реалізовували через оздоровчу рухливу діяльність; соціальну складову – через дотримання етикету спілкування; навчання вмінню уникати конфліктних ситуацій, навчання шанобливому ставленню до людей; психічну складову – через створення сприятливого психологічного клімату на уроці; духовну складову – через формування відповідальності за власні дії та вчинки; умінь розрізняти зло і добро, навчання усвідомленню життєвих цінностей, моральних принципів, духовних потреб, розвиток прагнення до любові, віри, гармонії з собою і навколишнім світом.

Для формування здоров'язбережувальної компетентності в молодших школярів потрібно використовувати форми і методи практичного спрямування: розв'язання проблемних ситуацій, сюжетно-рольові ігри, ігрові вправи, тренінги, практичні роботи, інтерактивні методи, обговорення казок, навчально-пізнавальних фільмів і мультфільмів.

6. Одержані дані контрольного експерименту в порівняльному аспекті з числовими показниками констатувального етапу дослідження дали змогу зафіксувати позитивну динаміку рівнів сформованості здоров'язбережувальної

компетентності в учнів експериментальної групи, що свідчить про ефективність запропонованого організаційно-методичного забезпечення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблемних питань процесу формування здоров'язберезувальної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Подальшого вивчення та обґрунтування потребують особливості розвитку здоров'язберезувальної компетентності здобувачів початкової освіти в позаурочний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. О. Педагогіка. URL: <https://stud.com.ua/46368/pedagogika/amonashvili> (дата звернення: 23.01. 2023).
2. Андрущенко В. Вступ до філософії. Великі філософи. Харків : РИФ. 2005. С. 19-22.
3. Андрущенко Т. К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 20 с.
4. Антонова О. Є. Професійна підготовка педагогічно обдарованої молоді у контексті ідей І. Огієнка. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7930/97/> (дата звернення: 03.04. 2023).
5. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
6. Башавець Н. А. Методика оцінювання рівня культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх економістів : навчально-методичний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 160 с.
7. Бджола Почаївська : збірник повчань та статей, складених пр. Іовом, ігуменом лаври Почаївської. Почаїв : Видавництво Почаївської Лаври. 1884. 591с.
8. Беседа Н. А. Організаційно-методичні основи застосування здоров'язбережувальних технологій у закладі загальної середньої освіти <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Здоров%27язбережувальні2019.pdf> (дата звернення: 15.05. 2023).
9. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
10. Бех І. Д. Критерії моральної вихованості школярів / І. Д. Бех, С. Д. Максименко. Київ : Рад. школа, 1989. 96 с.

11. Бойченко Т. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді. *Профтехосвіта*. 2009. № 1. С. 40–43.
12. Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Коваль Н. С. Основи здоров'я : підручн. Київ : Генеза, 2009. 160 с.
13. Бойчук Ю. Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження* : кол. моногр. / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
14. Бондаренко Ю. Ю. Оволодіння навичками життєвої компетентності молодших школярів за умов дитячого будинку. URL: <http://ccf.kiev.ua/docs/conference032006/06.htm> (дата звернення: 20.04. 2023).
15. Борисенко В. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Чернігів, 2020. 296 с.
16. Булич Е. Г., Мурахов І. В. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 224 с.
17. Валецька Р. О. Методика навчання основ здоров'я. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2010. С. 11.
18. Вакулєнко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2001. 178 с.
19. Ващенко Г. Г. Виховання волі і характеру : підруч. для педагогів. Київ : Школяр, 1998. 385 с.
20. Ващенко О. М. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8 (32). С. 1–6.
21. Ващенко О. М. Організація навчально-виховного процесу з «Основ здоров'я» в 1–4 класах. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2010. 292 с.

22. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів 1-4 класів шкіл-інтернатів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 20 с.
23. Ващенко О. М., Бережна Т. І. Формування здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу: теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20 (1). С. 77–89.
24. Ващенко О., Свириденко С. Як створити Школу сприяння здоров'ю. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (170000). Київ, 2004. 1440 с.
26. Виготський Л. С. Психологія мистецтва. Київ : Мистецтво, 1988. 379 с.
27. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 2. С. 25-28.
28. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Принципи освіти на основі розвитку життєвих навичок у курсі «Я досліджую світ». Київ : Алатон, 2018. 33 с.
29. Гармаш О., Коцур Н. Формування здоров'я та здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 1 (19). С. 84-90.
30. Гончаренко М. С. Валеологія в схемах : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2005. 208 с.
31. Гончаренко М. С., Лупаренко С. Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал. Суми : СумДПУ, 2010. № 1 (3). С. 30-38.
32. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

33. Горашук В. П. Загальна і педагогічна валеологія в схемах, таблицях і коментарях : навч. посіб. для студ. вищ навч. закл. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. 214 с.

34. Григорян С. Н., Сагадєєв А. В. Вибрані твори мислителів країн Близького і Середнього Сходу IX-XIV ст. Київ : Видавництво соціально-економічної літератури, 1981. 470 с.

35. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Te> (дата звернення: 28.02.2023).

36. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язберезувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності : монографія. Одеса : Видавець М. П. Черкасов, 2010. 269 с.

37. Єфімова В. М. Здоров'язберезувальні технології в системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 1 (33), 2011. С. 131–134.

38. Єфімова В. М. Здоров'язберезувальні технології у контексті педагогічних досліджень. Проблеми фізичного виховання і спорту, 2010. № 1. С. 57-60.

39. Єфімова В. М. Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін до формування освітнього здоров'язберезувального середовища. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 2011. С. 111–118.

40. Жабокрицька О. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Кіровоград, 2004. 20 с.

41. Здоров'язберезувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В. М.,

2019. 400 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Здоров%27язбережувальні2019.pdf> (дата звернення: 28.02. 2023).

42. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі / упоряд. О. Колонькова, О. Литовченко. Київ : Шкільний світ, 2009. 123 с.

43. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наук. моногр. за ред. проф. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. №. 1. С. 69–72.

44. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : наук.-метод. зб. / укл. : В. Є. Берека, І. К. Гіджеліцький, Н. М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2018. 472 с.

45. Козленко М. П. Фізичне виховання учнів молодших класів. Київ : Радянська школа, 1987. 144 с.

46. Коменський Я. А. Велика дидактика. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Т. 1. Київ : Педагогіка, 1982. С. 242–478.

47. Коменський Я. А. Материнська школа. Вибрані педагогічні твори у II т. / за ред. А. І. Піскунова. Київ : Педагогіка, 1982. Т. I. С. 201– 242.

48. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) : колективна монографія / Н. М.Бібік, Л. С.Ващенко та ін. / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 111 с.

49. Коркушко І. М. Формування здоров'язберігаючої компетентності в молодших школярів. URL: <http://www.osvita.ua.com/2016/03/24147/> (дата звернення: 28.01. 2023).

50. Кравчук Л. В., Бондаренко С. В., Кадобний Т. Б. Ідеї Сковороди у здоров'язберігаючій філософії сучасного суспільства. *Медична освіта*. 2013. № 1. С. 77–80.

51. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008.

52. Кречетов О. Витоки ідеї формування здорового способу життя (друга половина XIX – початок XX ст.). *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 3. С. 97–102.

53. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності. Одеса, 1995. 160 с.
54. Левківський М. В. Історія педагогіки. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 141.
55. Малашенко М. П. Шляхи реалізації здоров'язбережувальних освітніх технологій у початковій школі. *Основи здоров'я*. 2012. №2. С. 12-18.
56. Маслоу А. Мотивація і особистість. Київ : Євразія, 2001. 478 с.
57. Миронюк Т. М. Формування здоров'язбережувальної компетенції майбутніх вчителів біології засобами новітніх технологій в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу: автореф дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.04. Умань, 2017. 20 с.
58. Мономах В. Повчання. URL: http://www.hai-nuzhnyk.in.ua/doc2/1096.monomah_povchannya.php (дата звернення: 30.01.2023).
59. Мостіпака Т. П. Роль здоров'язбережувальної компетентності педагога в умовах сучасного освітнього простору. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2017. № 3. С. 32-39.
60. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : ухвал. рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 27.10.2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 03.02.2023).
61. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібик Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
62. Обухівська А. Г., Цушко І. І. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи. 2015. 318 с.
63. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 20 с.

64. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків : монографія. Луганськ : «Альма-матер», 2007. 352 с.
65. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи : практичний poradnik. Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. 234 с.
66. Платон. Збірка творів. Т. 1-3. Київ : Думка, 1972.
67. Поліщук Н. М. Структура готовності вчителя до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. № 8. С. 102–109.
68. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Вид. Група «Основа», 2005. 96 с.
69. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 3 вид., без змін. Київ : Богданова А. М., 2009. 226 с.
70. Савчук П., Бакіко І., Ковальчук В., Савчук С. Здоров'я та здоровий спосіб життя людини: погляди, думки, висновки. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк : Вид-во Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2018. № 1 (41). С. 11–17.
71. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ : Наук. думка, 2001. С. 268.
72. Сливка Л. Організація здоров'язберігаючого середовища молодшого школяра: теоретичні й практичні аспекти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2014. № 11. С. 44–47.
73. Слюсаренко В. Г., Проскура О. В. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта. Київ: ІЗМН. 1998.
74. Смирнов Н. К. Здоров'язберігаючі освітні технології та психологія здоров'я. Харків : Просвіта, 2006. 264 с.
75. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу : навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки

життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів / С. В. Страшко, Л. А. Животовська, О. Д. Гречишкіна, А. О. Міненок, О. В. Савонова, В. О. Гаврилюк. 2 вид., переробл. і допов. Київ : Освіта України, 2006. 260 с.

76. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Т. 1-5. Київ : Радянська школа. 1977.

77. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.

78. Сухомлинський В. О. Добірка оповідань та казок для дітей. URL: <https://mala.storinka.org/василь-сухомлинський-добірка-оповідань-та-казок-для-дітей.html> (дата звернення: 11.05.2023).

79. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область) : Домбровська Я.М., 2016. 473 с. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/2580/Словник.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 08.05.2023).

80. Сущенко Л. П. Здоровий спосіб життя людини. Запоріжжя : ЗДУ, 1998. 324 с.

81. Танасійчук Ю. М. Формування здорового способу життя як педагогічна проблема. *Актуальні проблеми фізичного виховання: теорія та практика* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Умань, 11 травня 2017 р.). Умань, 2017. С. 96–102.

82. Тараненко С. П. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття навколишнього світу. URL: <http://library.ippro.com.ua> (дата звернення: 30.05.2023).

83. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи + Закон України «Про освіту» + Державний стандарт початкової освіти. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

84. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. Кн. 2. 552 с.

85. Успенська В. М. Здоров'язбережувальна компетентність учителя з основ здоров'я та шляхи її розвитку. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. Вип. 2. С. 140-149.

86. Устав (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я : Основні документи / пер. з англ. 39 вид. Київ : Медицина, 1995. 208 с.

87. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 2. 360 с.

88. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. VI. 742 с.

89. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf (дата звернення: 30.05.2023).

90. Шахненко В. І. Формування здоров'я у дітей і підлітків в історії вітчизняної педагогіки з найдавніших часів до ХХ століття. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 7. С. 150–157.